

УДК 368:339.13–049.5

Бондар Є.І.*аспірант кафедри банківської справи
Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара*

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА СТРАХОВОГО РИНКУ

Стаття присвячена системному підходу до дослідження страхового ринку щодо його фінансової безпеки. Досліджено передумови забезпечення фінансової безпеки страхового ринку відповідно до основних принципів системного підходу. Забезпечення фінансової безпеки страхового ринку передбачається здійснювати за рахунок системного підходу до стратегічного виміру.

Ключові слова: страхова діяльність, системний підхід, економічна безпека, фінансова безпека, регулювання, стратегічне управління.

Бондарь Е.И. ФИНАНСОВАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ СТРАХОВОГО РЫНКА

Статья посвящена системному подходу к исследованию страхового рынка касательно его финансовой безопасности. Исследованы предпосылки обеспечения финансовой безопасности страхового рынка в соответствии с основными принципами системного подхода. Обеспечение финансовой безопасности страхового рынка предполагается осуществлять за счет системного подхода к стратегическому измерению.

Ключевые слова: страховая деятельность, системный подход, экономическая безопасность, финансовая безопасность, регулирование, стратегическое управление.

Bondar Y.I. FINANCIAL SECURITY OF INSURANCE MARKET

The article focuses on the system approach in the study of the insurance market regarding its financial security. The preconditions for ensuring the financial security of the insurance market in accordance with the basic principles of the system approach are examined. The financial security of the insurance market is foreseen by the systemic approach in the strategic dimension.

Keywords: insurance activity, system approach, economic security, financial security, regulation, strategic management.

Постановка проблеми. В Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері [1] приділено увагу різним видам фінансової діяльності. Страхова діяльність не отримала окремого розгляду, а забезпечення її безпеки має проводитись так, як і діяльність інших небанківських фінансово-кредитних установ. Фінансова безпека страхового ринку та окремих його учасників – це ще й передумова підтримки фінансової безпеки економіки країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань фінансової безпеки страхового ринку присвячено наукові праці О.І. Барановського, А.С. Боженко, О.О. Гаманкової, М.М. Єрмошенко, О.Й. Жабинця, Ю.В. Панкова, С.В. Сокол та інших вчених. Фінансова безпека страхового ринку розглядається науковцями як складова його економічної безпеки [2, с. 280]; як складова фінансової безпеки країни [3; 4]; як фінансово-економічна безпека розвитку страхового ринку [5, с. 280]; як фінансова безпека ринку страхових послуг і страхових організацій [6, с. 258]. Окремо розглядається фінансова безпека страховика, страхової компанії або страхової корпорації [7; 8; 9].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Актуальним, на нашу думку, залишається питання системного підходу до визначення й оцінки фінансової безпеки страхового ринку. Страховий ринок як система, що складається з багатьох елементів і що підпорядковується системі вищого рівня – фінансовому ринку, схильний до появи додаткових загроз безпеці. Ідентифікація загроз фінансовій безпеці страхового ринку є передумовою забезпечення її необхідного рівня.

Мета статті полягає в обґрунтуванні необхідності застосування системного підходу до дослідження страхового ринку як складно організованої системи на основі використання основних принципів системного підходу, який має слугувати базою забезпечення фінансової безпеки страхового ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Страховий ринок можна розглядати як складну еконо-

мічну систему. Для його дослідження вибираємо системний підхід. Саме системний підхід дає можливість ідентифікувати фактори впливу на діяльність, стан та рівень фінансової безпеки страхового ринку та його учасників, визначити напрям та інтенсивність впливу. Як методологічний напрям дослідження складно організованих об'єктів системний підхід дає змогу провести якісний аналіз і оцінку складових страхового ринку, інтеграційних аспектів взаємодії з іншими сегментами фінансового ринку, визначити загрози фінансовій безпеці.

Необхідно дотримуватися основних принципів системного підходу [10]. Відповідно до принципу багатоплановості страховий ринок є самостійною, сформованою системою, що об'єднує багато елементів, а саме страхових компаній, які забезпечують надання страхових послуг юридичним та фізичним особам. Водночас страховий ринок – це окремий сегмент фінансового ринку, частина відповідної макросистеми.

Страховий ринок не є ізольованим елементом фінансового ринку, а функціонує в тісній взаємодії з його іншими складовими, а саме:

1) з банківським ринком (у вигляді споживача банківських послуг з розрахункового обслуговування, як кредитор під час розміщення коштів на депозитах, як продавець страхових послуг під час страхування фінансових ризиків та інших ризиків, які притаманні банківській діяльності, а також як партнер під час страхування заставного майна за кредитами тощо);

2) з ринком цінних паперів, валютним ринком, ринком дорогоцінних металів під час формування власної структури активів за рахунок найбільш ефективного використання накопичених страхових резервів.

Велика кількість різних фінансових інститутів стає джерелом загроз фінансовій безпеці страхового ринку та окремих страхових компаній [11].

Основним сектором, який об'єднує практично усі раніше визначені сегменти фінансового ринку,

є інвестиційний. Нині інвестиційний напрям діяльності страхових організацій України залишається недостатньо мірою розвиненим, а інвестиційний потенціал – недостатньо використаним порівняно з аналогічними напрямками в країнах з розвинутою економікою. Це пояснюється тим, що українські страхові компанії найбільшу частку своїх активів розміщують у банківських депозитах. Непопулярність цінних паперів серед страхових компаній зумовлена питаннями роботи з ризиками під час короткострокового кредитування (ризикове страхування) та довгострокового інвестування (страхування життя). Інтеграційні процеси об'єднання фінансових інститутів різних сегментів фінансового ринку формують загрозу системного ризику в умовах інтеграції фінансового капіталу.

Принцип багатомірності враховує й різні підходи до визначення місця фінансової безпеки серед різновидів економічної безпеки. Так, разом із фінансовою безпекою страхового ринку О.М. Заєць [2, с. 280] розглядає його макроекономічну, зовнішньоекономічну, інвестиційну, науково-технологічну, енергетичну, виробничу, демографічну, соціальну, продовольчу безпеку. Такі напрями економічної безпеки, як енергетична та продовольча, не є характерними для сегментів фінансового ринку, зокрема страхового. Вони мають розглядатися для рівня всієї економіки країни чи ринків її реального сектору. Рівень економічної безпеки О.М. Заєць розглядає як основу оцінки стану ринку страхових послуг та рівня майнової захищеності фізичних та юридичних осіб держави [2, с. 277].

О.І. Барановський дає визначення фінансової безпеки ринку страхових послуг загалом і конкретної страхової організації як «рівня забезпечення страхових компаній фінансовими ресурсами, який дав би їм змогу в разі потреби відшкодувати обумовлені в договорі страхування збитки їх клієнтів і забезпечити ефективне функціонування» [6, с. 258]. Це визначення більшою мірою частково відображає стан фінансової безпеки не всього страхового ринку, а тільки окремої страхової компанії.

Рівень фінансової безпеки страхового ринку С.В. Сокол вважає важливим індикатором розвитку страхового ринку [12, с. 285]. Рівень фінансової безпеки страхового ринку автор пропонує визначати тим, наскільки ефективно суб'єкти страхового ринку можуть дієво протистояти наявним та потенційним загрозам та усувати негативні фактори впливу на функціонування страхового ринку [12, с. 290]. Саме тому пропонується перелік внутрішніх та зовнішніх загроз фінансовій безпеці страхового ринку. Представлені загрози здебільшого властиві як діяльності всього страхового ринку, так і окремим страховим компаніям.

А.С. Боженко розглядає механізм проведення операцій перестрахування як інструмента підвищення фінансової безпеки страхового ринку [13, с. 2, 7, 14]. Автор визначив необхідність такого механізму як об'єктивну передумову забезпечення фінансової безпеки як ринку загалом, так і страхових компаній зокрема. Реалізація перестрахування – це ще одна можливість розглядати фінансову безпеку ринку за системними принципами.

Наступним напрямом системного розгляду страхового ринку є дослідження його концентрації в різних регіонах країни. Водночас помітний структурний перекик спостерігається в ступені розвитку страхової галузі в столиці і регіонах [14]. Ринки страхування переважно зосереджені у великих промислових цен-

трах, таких як Київ (більш 60%), Харків, Донецьк, Дніпропетровськ, Одеса і Запоріжжя. Водночас західний регіон є малорозвиненим. Малу кількість страховиків у цьому регіоні пов'язують з відсутністю в ньому великих промислових підприємств, а також із дуже низькою платоспроможністю населення.

Філіальні мережі, а тим більше сформований ринок професійних посередницьких послуг недостатньо розвинуті. У середньому на одну страхову компанію України приходить від однієї до чотирьох філій.

Дотримання принципу ієрархічності вимагає розглядати систему регулювання страхового ринку та механізми забезпечення фінансової безпеки ринку за всіма рівнями страхової діяльності.

Нині особливо актуальними є питання регулювання та нагляду, зокрема пруденційного, за діяльністю учасників страхового ринку [15]. «Пруденційний» в перекладі з англійської означає «розумний», «обачливий». В літературі сутність пруденційного нагляду розглядається частіше в рамках банківської діяльності. Вузьке розуміння пруденційного нагляду передбачає лише нормативи щодо діяльності страховиків (вимоги до капіталу, платоспроможності, активів, пасивів тощо), більш широке тлумачення змісту пруденційного нагляду включає в себе питання оцінки професійності менеджменту страховиків [16, с. 39]. В деяких країнах (наприклад, в Австралії) суб'єктами пруденційного нагляду і нагляду за діяльністю страхової організації є різні уповноважені органи. В Україні суб'єктом пруденційного нагляду є Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг.

Відповідно до вимог українського законодавства державний нагляд здійснюється за принципом контролю на основі дотримання вимог діяльності. Під час здійснення страхової діяльності контролюються [15]:

- належний рівень статутного фонду та інших резервних фондів;
- дотримання відповідного рівня чистих активів та вимоги щодо їх розрахунку на підставі справедливої вартості активів;
- перевищення фактичного запасу платоспроможності над розрахунковим нормативним (маржа платоспроможності);
- розміщення коштів страхових резервів в активи визначених категорій, що відповідають вимогам якості та диверсифікації;
- правильність застосування методики розрахунку всіх видів страхових резервів відповідно до облікової політики страхової компанії;
- максимальний розмір ризику, який може утримувати страховик щодо одного об'єкта страхування (власне утримання);
- належний рівень фінансової стійкості (надійності) перестраховиків шляхом встановлення вимог до наявності відповідного рейтингу, присвоєного міжнародними рейтинговими агентствами.

Принцип різнопорядковості властивостей дає можливість досліджувати фінансову безпеку страхового ринку з урахуванням особливостей оцінки фінансової безпеки ринку та оцінки фінансової безпеки окремих страхових компаній.

Стан фінансової безпеки страхових компаній залежить від зовнішніх та внутрішніх факторів діяльності і розвитку. Зовнішні фактори впливу для сучасних учасників страхового ринку України формуються, з одного боку, за рахунок фінансово-кредитної політики держави, впливу світових фінансових ринків, а з іншого боку, за рахунок відносин,

що складаються між суб'єктами господарювання на внутрішніх ринках країни.

Зокрема, державна політика у сфері небанківського фінансового сектору повинна бути спрямована на створення системи ідентифікації ризиків, посилення прозорості та відкритості в діяльності фінансових установ та органу, який здійснює державне регулювання і нагляд за такими установами. Таким чином, найбільш повний розгляд фінансової безпеки на страховому ринку в межах фінансової безпеки країни представлено в проекті Концепції фінансової безпеки України [17].

На фінансовому ринку страхові компанії, по-перше, здійснюють свою основну діяльність, страхуючи економічні інтереси інших учасників ринку, по-друге, виступають безпосередніми інвесторами.

Система фінансової безпеки страхових компаній має формуватися на стратегічному рівні з урахуванням необхідності розвитку компанії.

А оскільки будь-які управлінські рішення та заходи, здійснені на їх підставі, приводять до певних змін, управління будь-якою окремою сферою в страховій галузі можна розглядати як управління розвитком (змінami). При цьому прийняття рішень щодо розвитку є елементом стратегічного управління. Виходячи з цього, складовими системи управління розвитку страховою діяльністю, страховою компанією пропонуємо визначити управління (стратегії) диверсифікацією напрямів діяльності (розширення переліку страхових послуг), реорганізацією (фінансове оздоровлення, оптимізація організаційної структури), інтеграцією, оптимізацією потенціалу (наприклад, інвестиційного), а також забезпеченням фінансової безпеки.

Саме дослідження стратегічних напрямів розвитку ринку та окремих страхових компаній представляє використання принципу динамічності системного підходу. Формування стратегії розвитку складної системи має проводитися на базі результатів стратегічного конкурентного аналізу.

В наборі стратегій розвитку страхової установи мають бути такі.

1) Стратегія стійкості та фінансової безпеки страхової компанії (підтримання досягнутої ринкової позиції). При цьому така стійкість є постійно змінною, адже страхова компанія існує на ринку, інші учасники якого обумовлюють зміну його станів, тому навіть забезпечення досягнутого вимагатиме заходів пристосувань до змін.

2) Стратегія розширення страхової компанії (освоєння нових продуктів, вихід на нові ринки, розширення клієнтської бази, диверсифікація страхового портфеля тощо).

Висновки. Забезпечення фінансової безпеки страхового ринку необхідно реалізовувати за рахунок системного підходу у дослідженні фінансового ринку як складної економічної системи, у формуванні стратегій розвитку страхового ринку щодо підтримки необхідного рівня його фінансової безпеки.

Страховий ринок як ринок складається з трьох основних взаємопов'язаних елементів, таких як предмет торгівлі (попит і пропозиція на страхові послуги), суб'єкти (страхувальники, страховики та перестраховики), а також система регулювання та інфраструктура. Відповідно до принципів системного аналізу середовища страхового ринку необхідно виокремлювати його організаційно-правові, інституціональні, галузеві, територіальні підсистеми з метою уточнення можливих загроз фінансовій безпеці.

Також необхідно враховувати інтеграційні процеси на страховому ринку України, такі як

об'єднання компаній на рівні одного ринку або розвиток міжгалузевих зв'язків за рахунок об'єднання фінансових структур між різними сегментами фінансового ринку, що приводить до інтеграції фінансового капіталу. Вітчизняний фінансовий ринок характеризується взаємопроникненням різних його складових, причому найбільш поширеною є взаємодія банківського та страхового секторів.

Комплекс конкурентних стратегій страхового ринку макро- та макrorівнів включає стратегію її фінансової безпеки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Концепція забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері: схв. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2012 року № 569-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-%D1%80>.
2. Заєць О.М. Економічна безпека страхового ринку України / О.М. Заєць // Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. – 2013. – № 1. – С. 277-282.
3. Субботович Ю.В. Індикатори фінансової безпеки України / Ю.В. Субботович, О.М. Антропова // Світ фінансів. – 2013. – № 2. – С. 144-145.
4. Лазарева А.П. Фінансова безпека країни: загрози та основні напрями зміцнення / А.П. Лазарева // Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економіка. – 2014. – Вип. 27. – С. 88-94.
5. Дубина М.В. Теоретичні аспекти визначення та систематизації факторів впливу на фінансово-економічну безпеку розвитку страхового ринку України / М.В. Дубина, Г.В. Кравчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ir.stu.cn.uabistream/handle/123456789/8956/25C_Дубина.pdf.
6. Барановський О.І. Фінансова безпека: [монографія] / О.І. Барановський. – К.: Фенікс, 1999. – 338 с.
7. Нагайчук Н.Г. Інструментарій управління фінансовою безпекою страховиків / Н.Г. Нагайчук // Вісник УБС НБУ. – 2014. – № 2(20). – С. 195-198.
8. Матвійчук Л.О. Концептуальні аспекти фінансової безпеки страхових компаній / Л.О. Матвійчук // Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. – 2013. – Т. 18. – Вип. 2/1. – С. 30-32.
9. Папка О.С. Теоретичні аспекти фінансової безпеки страхових корпорацій / О.С. Папка // Наукові записки. – 2011. – № 3(36). – С. 109-112.
10. Лімонова Л.О. Системний підхід як методологічна основа дослідження, аналізу та моделювання соціально-економічних систем / Л.О. Лімонова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dl.nure.ua/pluginfile.php/1167/mod_resource/content/1/01.pdf.
11. Кузьменко О.Г. Фінансова безпека страхового ринку України / О.Г. Кузьменко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/eko/06okt2014/31.pdf>.
12. Сокол С.В. Страховий ринок та основні загрози його фінансовій безпеці / С.В. Сокол // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2012. – Вип. 34. – С. 285-290.
13. Боженко А.С. Перестраховування у забезпеченні фінансової безпеки страхового ринку: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / А.С. Боженко. – Суми, 2015. – 20 с.
14. Чвертко Л.А. Страховий ринок України: реалії та перспективи розвитку / Л.А. Чвертко // Вісник Київського інституту бізнесу та технологій. – 2010. – № 1. – С. 55-58.
15. Про затвердження Концепції запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами та Програми розвитку системи пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами: Розпорядження Державної комісії з регулювання фінансових послуг України від 15 липня 2010 року № 585 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pension.kiev.ua/files/fsr_concept_prudential_supervision_n585_15jul2010.pdf.
16. Зискінд І.О. Сутність державного регулювання та нагляду за страховиками / І.О. Зискінд // Вісник Академії адвокатури України. – 2009. – № 2(15). – С. 37-42.
17. Концепція фінансової безпеки України (проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://docus.me/d/930308>.